

A MAGYAR VEZÉNYSZÓ.

Második közlemény.

Manimentumok karabinnal gyalog.

Lábhoz! Minek utánna az lineába biállott az ember és az két lába hegyit ki, a sarkat pedig bifele fordítván, mintegy megtámasztva egyéranzó filumban, úgy hogy lába se álljon killebb az másikánál megállapodott, az karabint egyenesen az jobb lába fejéhez teszi s jobb kezivel az csünek vigit megfogja olyképpen, hogy az hövelke ippen az iránzóra esik, az bal kezit pedig az talsola fele leereszti, merőn állván, vigyáztván az tisztre, mi parancsoltatik továbbá s azt az többivel együtt egyszersmind víghez vihesse.

Letételhez. Valamint az lábnál tartya az karabént merőn állva, *először* lenyúl jobb kezivel az közepíjig és sárkányát az lába fele fordíttya: *másodszor* az bal lábával előre lipik és az karabinyt leteszi az földre egyenesen fölül maradván az aczillya, *harmadszor* megint vissza lipik az bal lábával s helyre áll; a midőn pedig ismint fölveszi az karabinyt, *először* az bal lábával ki lipik, meg hajul, az jobb kezivel az karabiny fele nyúl, de meg nem fogja, *másodszor* megfogja az karabinyt az éranzóján alól, *harmadszor* vissza lipve fölveszi az karabényt, de mind ezek közt az jobb lábát helybül ki ne mozdítsa, lineáját megtartván, melyhez az bal lábával mindenkor előbbi állásában visszalíphessik; notandum: Nedves időben, méglen az parádára mind öszve gyülekezik az nép, vagy bi takarva tartatik az fegyver, vagy pedig mi hajlik alá támoztatik conservatiójára nizve.

Praesentatióhoz. Megállapodván s lábnál tartván az karabinyt, *először* az jobb kezivel le nyul az közepéig s meg fogja.

Másodsor: ugyanazon jobb kezével felemelve maga elejbe veszi, bal kezével az karabiny rudjának közepin által, jobb kezével pedig alul az markolattjánál megfogja az aczilját, egyszersmind kifele fordítja és az öve erányában közel magához tartja az csünek az vigit, egyenesen fölfele igazítván. *Harmadszor*: szaporán az bal karjára ereszti az könyöke s válla közt lévő közepin bocsátván fölfele az vigit, bal kezével azonban úgy fogja meg az aczélya fele, hogy az két első ujjá vigivel az serpenyőnek tollat közben vehesse, jobb kezével ellenben az markolattjánál tartja, az mutató ujját az rantóján föllül lévő plechre, vagyis ellenzőre helyeztetvén, amaz három ujját pedig mingyárt azon-tul mellette s a karabiny sárkányát az övihez szorítván, hogy ha pedig és mint lábhoz vissza kölletik tenni, tehát *először* maga elejben vissza veszi, mint annak előtte tartotta; *másodsor* jobb kezeivel az csünek vigit megfogja; *harmadszor* lábhoz vissza teszi, az bal kezit az tarsolához eresztvén.

Marcshoz. Marcserozván præsentáltatik, a mint föllebb megiratott; valaminthogy az

Fordulásokhoz is. Hasonlóképpen præsentálva tartatik az karabiny.

Töltéshez. Töltishez amint lábnál tartatik az karabiny, *először* jobb kézzel az közepe megfogatik. *Másodsor* az bal lábával előre lépik az ember s egyszersmind az karabiny is fel-emeltetik riszült, vagy is meghajtva, úgy hogy az öviig hozván az bal kezével megfogatik az közepe s egyszersmind az jobb kézzel az markolattjának egyenesen kifele tartván az csünek az vigit. *Harmadszor* az jobb kézzel a serpenyő megnyittatik, mely után *először* ugyan az jobb kézzel bal kéz fele kell nyúlni, a a lodingtartóban egy lodingot, vagyis töltist kivenni, az fogaival elszakasztván az töltetlen részit az papirosnak, az az megnyitvén az töltist; *másodsor* föl porosza az karabinyt, az az puska-port tölt az serpenyőre, az töltést az két első ujjá közé fogván; *harmadszor* lezárja a serpenyőt továbbra pedig *először* maga elejbe veszi az karabinyt (mint az præsentationál megmutattott), *másodsor* jobb kézzel az csünek vige megfogatik; *harmadszor* az bal lábbal hátra köl lépni s egyszersmind az karabinyt is az bal lába fejének belső részéhez helyeztetni, mind

az két kézzel az csünek vigit által markolván s meghajtva tartván következendőképpen: *először* az két ujjá közt tartott töltis az csüben eresztetik, az az előre bocsáttatik az puska por, *másodszor* utánna ugy azon töltis papirossával az globus is egyszersmind; *harmadszor* be is nyomatik egy fél ujjnyira és úgy ez is meg livén *először* az puska vesszeje félig kivonyatik; *másodszor* egiszlen réusult tartván fölfele az keziben, *harmadszor* megfordíttatik az vastag vigivel az csünek orificiumjához vagyis szajazattyához, avval *először* letaszíttatik az töltis, *másodszor* és *harmadszor* is jó helyre verettetik, ekippen pedig kétszerre ismint az karabiny csübül ki vonyatik és *háromszor* az vikony vigivel visszafordíttatik, háromszorra vissza tivén maga helyire, melyek mind vighez menvén és mind az két kézzel az csünek az vigit általmarkolva tartván: *először* az bal kézzel le köll nyúlui és az csünek közepit megfogui, *másodszor* az karabinyt maga elejbe venni (amint fölüll már megmondattott), *harmadszor* az jobb kézzel a csünek vigit megmarkolui s azzal egyszersmind lábhoz tenni.

Tüzellishöz. Lábtul vivin az karabinyt *először* jobb kézzel az közepe megfogatik, *másodszor* fölemeltetik s bal kézzel az rudja alsó vigin fölül által markolatik, az jobb kézzel pedig az sárkánya folvonyatik, bal lábbal előre lépvén s egyszersmind az markolattyánál megfogván az mutató ujjá az rántójjára titetik és kifele cziloztatik, fel emberre, az az annak, a ki elleniben áll, az övihez s jobb vállához támasztván az orzájához nyomván; *harmadszor* comendiroztatik *tűzet* s akkor kilövetik, mely után *először* visszalépvén az bal lábbal az karabiny maga elejben vétetik, ut superius, de együtt az sárkánya is visszahuzatik s az serpenyője is bizáratik, az markolattyát szaporán megfogván; *másodszor* jobb kézzel fönt a csünek a vige megfogatik és *harmadszor* lábhoz titetik. Pelotonkint az az romjaskint, a midőn tüzeltetik föl-osztatik az tromp, vagy compaignia egy éranzó vonyásokra s úgy akar jobb s akar bal szárnyárul kezdetik olyképpen, ha az jobb szárnyán lévő első tüzet adott, az bal szárnyán lévő második vonyás ad utánna tüzet, következendő képpen amabban is oly formán observáltatik, több vonyás lévén pedig egy rendben négy-nél, úgy alkalmaztatik az tüzellis, mint ezekben, hogy azonban

az tüzellist ki ki jól megtanúlja és az legelső karehírozással kezdődik, azaz valamint rendbe állanak, egyenkint lövi ki mindenike az karabinyát annak fogasi szerint, amint fölül mutatott jobb, vagy bal szárnyárul kezdvén az rendeken vigik az egyéránzó üdőt observálván, hogy is más után egyéránzóképpen follyanak az pattanások.

Executiohoz. Tudniillik vesszőztetik, vagy farmotringozásnak alkalmatosságával *először* lábnál tartván az karabinyt, jobb kézzel az közepe megfogatik; *másodszor* maga elejben a mint fölül már többször említettett fölvétetik; *harmadszor* jobb kézzel az csünek víge megmarkoltatik és az bal lába fejéhez belül letitetik az bal kezéhez támasztván s úgy avval a közepinél megfordított kézzel által fogván s tartván, vissza kölletvin pedig ismint venni előbbi helyre, *először* jobb kézzel a csünek az víge megfogatik, *másodszor* maga elejben vitetik, *harmadszor* lábhoz titetik.

Nagy pintekei szokáshoz. Megfordított karabinnyal praesentáltatik, úgy hogy *először* valamint szokás szerint lábnál tartatik, jobb kézzel az közepe megfogatik, *másodszor* maga elejben vétetik, *harmadszor* az jobb karja alatt megfordittatik az csünek vígivel lefele az karabinyát pedig kifordítván jobb kézzel az markolattyánál tartya és az lába fejéhez helyhezteteti megfordított vígivel. Hogyha ellenben az fiok strása föl s alá akar sétálni, tehát *először* az karabinyt lábtul megfordítva valamint tartotta, maga elejben veszi jobb kézzel az markolattyánál, ballal pedig az rudjának közepin által fogván és az sarkányát egyenesen kifele fordítván; *másodszor* az bal kezínél éppen a serpenyője mellett fogja meg és ugyan megfordítva az bal karja alatt keresztül veti az derekán az vigit s egyszersmind jobb kezivel az közepit éppen az rudja viginel megkapja, s tartya; *harmadszor* az bal kezivel valamint tartotta, elereszti és avval az agya fejet által kapcsolja, úgy hogy az marka szabadon légyen és olyképpen könnyebbitvin tartását az karabinnak, mely után ha ismint lábhoz vissza kölletik venni, *először* az bal kezivel megfogja az markolattyát eleresztvén jobb kezivel; *másodszor* maga elejben veszi megfordítva, jobb kezivel az markolattyát s az ballal az rudjának közepin által fogván, kifele tartván az sár-

kányát; harmadszor jobb kezivel az lába fejéhez titetik az csünek vigivel, ugyan kifele fordítván az sárkányát.

Úrnapi tisztelethez. Midőn már az venerabile közelget az paradaban álló néphez mintegy 15 lipisnyire, holott már az előtt praesentáltatott, mivel az processionak eleje hossza érkezett, tehát az tiszt jobb térdre parancsollya esni, előbb ugyan lábhoz tévin az karabint, ugymint *először* bal kézzel a sövegít kiki leveszi, *másodszor* az jobb kezivel az karabint előre helyezteti, amennyire az térde érhet és melléje az jobb térdire esik, az karabin vigít egyenesen fönt tartván, s meg fogván, hogy az hövelke az éranzóra essik; *harmadszor* az bal kezivel az sövegít az meghajtott bal térdire teszi s ott tartya lefügve; a midőn azonban megint 15 lépisnire el mellőzik már tüle az ur teste, *először* fölkel, talpra állván, *másodszor* az sövegít föl teszi, *harmadszor* az bal kezit az tarsollya mellé lecsapja, az után azonnal ujabban praesentálván, valamedig az egisz processio el nem takarodik. Ezen tisztelet pedig akkor is így observáltatik, midőn valamely strása post, vagy más fegyverben álló sereg előtt publice elvitetik az venerabile.

Temetishöz. Szintin úgy viseltetik az karabiny valamint föllül megiratott nagy pinteken az fiok strása sétálva hordozza, csakhogy ezen functionál az karabiny lábnaál nem tartatik, megfordítva, hanem közönsiges szokás szerint, mint oda föl már megmutattatott és így *először* az csünek közepe megfogatik, *másodszor* maga elejben vetetik (akippen, amint többször is már megjelentetett), *harmadszor* az jobb karja alatt megfordittya az karabinyt és bal kezivel ugyanaz bal karja alatt az derekán által veszi és az markolattyát balkezivel által kapesollya; vissza pedig ugyan az bal kézzel az markolattyát megfogja és az karja alul kiveszi egyszersmind azomban az jobb kezivel az bal kezín föllül mingyárt mellette által kapja, bal kezivel ellemben az rudja közepin markollya meg és így kifele hagyván, az aczilyát megfordittya és fölfele tartya az karabinyt maga előtt; *másodszor* az jobb kezivel az csünek a vigít megfogja és *harmadszor* lábhoz teszi.

Betakaráshoz. *Először* lábnaál tartván az karabinyt, az közepe megfogatik, *másodszor* maga elejben vétetik, *harmad-*

szor jobb kézzel az agya feje megfordítva, úgy hogy az aczél éppen az bal karja alá essék lefele állván az sárkánya, ugyan az bal karja alá títetik, az csünek középit meg fordított bal kézzel tartván, jó lefele eresztvin az vigivel, az jobb kezit pedig egyszersmind jobb felül lecsapja vissza. *Először* maga elejbe vétetik bal kézzel elő vivin és a többiben a szokott fogásokkal élvin; *másodszor* jobb kézzel az víge megfogatik, *harmadszor* lábhoz tétetik.

Eloszláshoz. Az eloszláskor lábnál tartatik az karabény, melyre *először* az közepe jobb kézzel megfogatik, *másodszor* szokás szerint maga elejben vitetik, *harmadszor* az jobb karja alatt meg fordittatik az agya fejével, úgy hogy az rudja fölül az aczélya pedig alól essék jobb kezivel másfél arasznyira az csünek vigitül megfогván és az jobb vállára vetvén magasan tartja az karabiny agya fejét; vissza ellemben *először* az jobb kezivel valamint tartja az karabinyt megfordítva, hogy az agya feje alól essék, azzal az bal kezivel az rudjánál által fogja és az jobbal az markolattyánál, maga előtt tartván szokás szerint; *másodszor* jobb kezivel az csünek a vigit meg fogja, *harmadszor* lábhoz teszi.

Notandum, hogy exerceáltatván a nép, minden első második s harmadik fogás után meg köll állapotni s vizsgálni, ki ki jól vittei vighez, ha nem? a közt legalkalmatosabban oktathatik mindenike annak moderatiójával.

Pro directione univelsari pedig annectaltatik, midőn az karabinyt maga elejben köll venni az aczélya noha kifele fordittatik, de mindenkor az öve alsó risze érányában tartassék s lábhoz vissza tévin, senki jobb kezivel fején fölül ne ömellye. Nemkülömben az exercitium alatt kinek kinek jobb vagy bal lába amint az fordulások esnek és az első az letitelben helyben maradgyon s ki ne mozdittassik, ámbár valamennyire helyben megforgattatik is. Feő tiszt uraimék midőn exerceáltatik fölveszik az fegyvert karjokra de solito és jobbra megfordulván az teressen állított szorokon, egymás után által léptetnek s pedig az kapitány előre s a compagnia hato megett in illa oqvalitate 8. lipisnire balra vissza fordul s lábhoz eresztvén az fegyvert, leteszi elejben az hadnagy is zászló tartó három lépissel előtte

egymás mellett, id est egy filumban de legalább hat lépésnire egymástul hasomlot cselekesznek és ott az compagnia hato megett valamely lépésnire megjárhottyák magokat de sub silentio a strásamester pedig az hadnagy előtt három lépésnire az szokott helyen megmarad, karjára vivén az karabinyt s vigyáz az exercitiumára, de az kaprálok rendben állván az exercitiumot megteszik: vige livén azomban tiszt uraimék ismint ollyképpen magok előbbi helyekre mennek s annak parancsolatya után vissza vezetetik az nép.

Ezután a vezényszavak nélkül még részletesebb utasítások következnek.

Sztripszky, a Kemény-féle vezényszavakról szóló cikkében említi a *Kováts János* mathematicus által 1746-ban kiadott «*Hádi Exercitiumot*», de a melyet mint mondja nem láthatott, csak címét ismeri. E tényleg igen ritka könyv egy példánya Fay András könyvtárából került birtokomba.

Ebben a könyvben Kováts a *Kewenhiller* főgenerális által Mária Terézia királyné uralkodása idejében német nyelven kiadott hadi szabályzatokat «a magyar tiszt uraimék kedvéért» lefordította magyarra, azért hogy a magyar legénység begyakorlásánál és tanításánál használhassák. Ez tehát fontos körülmény. *Az itt közölt magyar vezényszavakkal nem vezényelték a katonaságot*, hanem csak gyakorlatozás közben magyarázatul használták. Ép úgy, mint a hogy ma is a közös hadseregheli legénység kiképzése közben az altisztek és tisztek a német vezényszókat a magyar, horvát, tót és román legénységnek anyanyelvükre is lefordítják.

Mindamellettt úgy nyelvi szempontból, mint többi vezényszógyűjteményünk megértését illetőleg annyi becses adat van e különben is ma már igen ritka munkában, hogy annak egy részét szükségésnek tartjuk itt kiadni:

Fogások avagy Exercitiumok a' Flintával, vagy-is Puskával. Commandó szók.

Vigyázzatok és jól fölvegyétek a' Distántiátokat. Ez történik a' ball láb sarka fordulásával. *Praesentáld.* 1. tempo. Ez úgy megven végben, mint az első Comandó végben vitett, úgy mint a' katona fegyverét lapjára lebotsáttya, jobb kezével asztot

a' Sárkányon alul tartya. 2. tempo. Fegyverét igenessen föl-tartya, és ugyan a tsévéjjét a' mellye felé. 3. tempo. Præsentál, és a jobb lábával hátra lép.

Pofádhoz. 1. tempo. Midőnn még præsentál a' Sárkányt fölvonnya. 2. tempo. Jobb-lábával elő-lép, fegyverét fölemeli, hogy a tsévejje föllül legyen, pofájjához szorittja, úgy hogy az Agy-feje lapja az Ortzájja felül legyen. 3. tempo. Jobb lábával hátra lép, és fél-emberre erányoz.

Tüzet. 1. tempo. Ez esik a' Pötzkölő rándittásával, fegyvernek eleiben tartásával, és a Sárkány helre állításával, egy tempo alatt.

Port a' serpenyőre. 1. tempo. Jobblábbal hátra lép, fegyverét igenessen leereszti, és a' serpenyőt ki-tisztítja. 2. tempo. A Por-Szarvhoz kap. 3. tempo. Port hint a' Serpenyőben.

Zárd a' Serpenyőt. 1. tempo. A Porszarvat, mell lántzotskán függ — el-ereszti. 2. tempo. A Serpenyő után jobb kezével nyul. 3. tempo. Bé zárja a' Serpenyőt, és præsentál.

Bal felé fordítsátok a' fegyvert tölteni. 1. tempo. A jobb lábával, helre lép. 2. tempo. Le botsátván jobb kezét, bal kezével a' Puskáját a' Tséve végénél (holl a' globits ki-megyen) meg fogja. 3. tempo. Jobb lábával elő lép és fegyverét bal-felül állította.

Fogy Lódingot. 1. tempo. Jobb kezével a' Tötést a tséve mellé hozza. 2. tempo. A Tötést fogával meg szakasztja. 3. tempo. A Tsévében bottsáttya, papiros és glóbitsal együtt.

Vond ki a' Puska vesszőt. 1. tempo. Merő kézzel a vessző végét meg-fogván, föl-huzza. 2. tempo. Azt közepen meg-fogja és harmad résznyire kihuzza. 3. tempo. Fordított kézzel egészen ki-huzza, és a' Tséve lukával egy-erányossan megfordítva tartya.

Rövidre fogl a vesszőt. 1. tempo. A' nép a' vesszőt merő karjával szeme előtt tartya. 2. tempo. Annak vastagabb végét melléhez nyomja. 3. tempo. Jobb kezét le tsuszattya.

Tedd a' Tsevében. 1. tempo. A vastag fele a tsévében nyomatik. 2. tempo. Jobb-kézzel felén föllül fogatik, és alá taszittatik. 3. tempo. Jobb kézzel annak vékony vége fogatik.

Háromszor szorítsd a töttést. 1. tempo. A' nép igenes

testel álván a' Veszszőt föl vonnya, hüveket a' vékony végire teszi, és a' fujtást háromszor meg-szorította.

Vond ki a' veszszőt. 1. tempo. Kihuzza a' Veszszőt merő karjával, és jobb kezével, egész a Tséve végéig lenyul. 2. tempo. Ismét merő karjával annyira ki-húzza, hogy tsak egy arasznyira a' tsévében, benn marad, és a' jobb kezét ismét ippen a tséve végéig leereszti. 3. tempo. Fordított kézzel az egész Veszszőt kihuzza, és igyenesen a' Tséve-Likával tartya.

Rövidítsd a' veszszőt. 1. tempo. Maga előtt magassan tartya a' veszszőt, úgy hogy a vastag vége föllül legyen. 2. tempo. A' vékony végét a' mellére teszi. 3. Jobb kezét a' végéhez egy arasznyira le tsusztattya.

Helére a' Veszszőt. 1. tempo. Az Ember a' Veszsző vékony végét a' Második héjazottjában ereszti, és azonnal jobb kezével egy arasznyira a' tséve végén föllül megfogja. 2. tempo. A' veszszőt az utolsó héjazottján alul le nyomja, és mint egy, egy-arasznyira kin maradott-végét, fönt jobb kezével meg-fogja. 3. tempo. A' tenyere lapjával a' veszszőt lenyomja.

Szegezd' a Pagnétát. 1. tempo. Megfogja a' Pagnétát (Bajonet). 2. tempo. Ki-huzza, és jobb szeméhez hozza, merő karjával. 3. tempo. A' Tsévére föl szegezi.

Előre álylyon a Pagnéta. 1. tempo. Jobb kezével a kason alul fogja puskáját. 2. tempo. Előtte tartya igyenesen föl, úgy hogy a' tséve maga felül álljon. 3. tempo. Jobb láb-bal hátra lép, és puskáját bal karjára ereszti, úgy hogy a' kassa, atzélyával együtt kívül a tsévéjje penig föllül legyen.

Fél-jobbra essék a' Pagnéta. 1. tempo. Az Ember jobb lábával előlépven, puskáját előtte tartya, úgy hogy a tsévéjje az órra felé légyen. 2. tempo. Fél-jobbra meg-fordulván, bal lábra áll. 3. tempo. Eleiben fordította fegyverét, jobb lábával hátra lépven.

Balra elő áll. 1. tempo. Jobb lábával elő lép, fegyverét előtte tartya, úgy hogy a' Tsevéjje az ábrázottya felé essék. 2. tempo. Meg-fordul fél-ballra. 3. tempo. Jobb-lábbal megent hátra lép, és a' Pagnétát hegyével alább ereszti (jobb karját föllebb emelvén mint az ember köldöke a' talpátul) hogy enesen döfihessen. Valamint a fordulás fél-jobb és fél-ballra lett.

úgy a fordulások jobb- és bal megfordulásra esnek és szem közben állíttatnak, egyedül ez a' különbözés, hogy egészen meg köl fordulni, és szem közben álloni.

A' Fegyvert balra fordítsad. 1. tempo. Jobb lábbal előre lép, a' fegyver igyenessen tartatik úgy, mintha a kéz magátul szabadon tsükkenne. 2. tempo. Jobb kézzel a' Tséve végéig föl nyul. 3. tempo. Jobb-lábbal előlép, fegyverét ballra fordította.

Vedd le a' Pagnettát, tédd helére. 1. tempo. A tsévéről a' Pagnettát le szedi, de a tséve végén a' Lyukánál tartja. 2. tempo. Hüvelyében taszította. 3. tempo. Puskáját megént a tséve végénél megfogja.

Præsentálj. 1. tempo. Fegyverét előtte oldalrul leereszti. 2. tempo. Jobb kezével a Sárkányon alul fogja. 3. tempo. Ball lábán jobbra fordul és præsentál. *Lábhoz.* 1. tempo. Puskáját jobb-felül le tsükkenti. 2. tempo. Jobb kezével a tséve végét fogja. 3. tempo. Jobb-lábbal elő-lép és fegyverét melléjje leereszti.

Tedd le. 1. tempo. Jobb kezét leereszti, jobb-lába sarkával megfordul, a' fegyvere Agya véginél, hogy az atzélja bellül állyon. 2. tempo. Jobb-lábbal előre lép, fegyverét lebocsátta bal kezét hátul a Derekán tartván. 3. tempo. Fegyver nélkül föl-áll, és lábát megént helére fordította.

Vedd föl. 1. tempo. Jobb lábbal a' Sarkán, a' Puska ágya fejenél föl-felé meg-fordul. 2. tempo. Ball-lábbal előre lép és fegyverét jobb kezével a' közepin megfogja. 3. tempo. Föl-emeli, es a kezét a Tséve végéig föl tsusztattja, úgy egyszersmind jobb lábát a sarkán, helyre fordította.

A Granadirosok Exercitiumja.

Ezeknek a' Flintával való gyakorlások ollatén mint a Muskatérosoké (Fusiliers), a' mellrül már föllebb jelentetett, a Granáttal való Exercitium (minek utánna Puskájokat ki-lütték) így következik.

Szija a' fegyvert. 1. tempo. Fordulásban jobb kezével a' nép a' sárkányon alul Flintáját meg-fogja, hogy az Atzéllya föl felé állyon. 2. tempo. Magassan asztott eleiben tartja, hogy

az Atzellya kívül állyon, és bal-kezelével a' szíjjat meg fogja. 3. tempo. Ball-kézzelel a szíjjat jobb felé fordíttya és jobb kezével fegyverét ballra, úgy hogy a Tséve ballra ki-állyon, vállára függeszti és kezeit le-ereszti.

Fogj Granátot. 1. tempo. Jobb lábával hátra lép, és jobb kezét fölemeli. 2. tempo. Meg fogja a' Granátot jobb kezével. 3. tempo. Merő karral, ódalt az ortzájájához hozza.

Nyízd a' Tokot, fogj kanótot. 1. tempo. Ball-kezelével a' Granát tsévejjét föl-szakasztya (melynek a vége Pappyrossal bé vagy on enyvezve). 2. tempo. Ball kezét vissza húzza, meg-fogja a Kanótot, de a' jobb hüvekét a Gránát tséve végén tartya. 3. tempo. Kihúzza' a tüzes Kanótot a Tokjából.

Fuj-Kanótot, vess Gránátot. 1. tempo. Ball-kezelével a' Kanótot a' szájához hozza, meg fujja és igyenessen eleiben tartya. 2. tempo. Meg-gyujtya a Gránátot. 3. tempo. Ball-lába sarkán fél-balra fordul, előre veti a' Gránátot, úgy hogy, fél-balra állyon, és meredek kézzel megáll stb.

Az 1809-iki insurrectio vezényszavaiban már megvan a törekvés az egyszerűsítésre, de viszont még nem tud szakítani a hosszadalmas, szinte elbeszélő vezénylettel sem.

Így a lovasság regulamentumában találjuk: *Vigyázz! Megállj! Igazodj! Mars! Frontot és szárnyat változtatunk! Első század ügetve! vagy Vágtatva! Egész jobbra, vagy balra kanyarodj! Soronként jobbra, balra, vagy a középre, hátra igazodunk! Vigyázz! Egész fordulattal masirozunk! Lépést! Szakaszokkal jobbra indulunk és magunkat a front előtt csapatba tesszük! Az első szakasz egyenest, a többi jobbra kanyarodj! Jobbra tarts! Vigyázz! Jobbra flankot formálunk és balra felmasirozunk! Rajta hajtunk! Sor és rend nyilatkozz! stb.*

Az 1848/49-iki szabadságharcz vezényszavainál már megvan az utolsó szótag hangsúlyozása is. Pl. *Sora—kózz! Iga—zodj! Töl—tsél!*

A nemzetörseg vezényszavaiból ide iktatjuk a következőket: *Osztagok balra nyílatok!*

¹ Kováts János: Hádi Exercítium. Poson. 1746. 6—12. lap.

Tisztigazodás *Jobbra!*
 Jobbra igazodj!
 Jobbra nézz!
 Zászlóalj hátrálj!
 Állj!
 Két utolsó sor nyitódj!
 Két utolsó sor zárkozz!
 Arczot fordíts!
 Jobbra át!
 Arczra viszakozz!
 Indulj!
 Állj Arcz!
 Rendenként jobbra!
 Balra kanyarodj!
 Csapat Indulj!
 Jobbra iránykozz!
 Fél jobb!
 Egyenest!
 Egész távközre nyitódj!
 Zárkozz!
 Osztálytömegeket jobbra alakítsd!
 Balra bontakozz!
 Zászlóalj készülj! Czélt! Tűz!
 Tölts!
 Oldaléket tördeld!¹
 Járj!
 Egyenest! Állj!
 Váll—ra!
 Kar—ra!
 Súly—ba!
 Láb—hoz!
 Vél—lozz!
 Pihenj!

¹ A magyar nemzeti őrseregnek kötelező szabályai. Kiadja az országos nemzetőrseregi tanács. Pesten. 1848. III. füzet. k. 8. r. 109. lap. 4 tábla.

Vizsgáld a — töltést!

Puskavesszőt — csöbe!

Puskavesszőt — el!

Szuronyt — tűzz!

Tiszte—legj!

Imá—hoz!

Visza—kozz!

Fődezz!

Eskü—höz!

Csákót, vagy kalpagot fel!¹

Sztripszky többször idézett cikkében azt mondja, hogy tüzérségi magyar vezényszavak nem voltak. Ezek csupán a legújabb időkben és pedig hivatalból gyártottak a magyar honvédség szervezése után az 1890-es években.

Nézetünk szerint régibb tüzérségi vezényszavainknak is kellett lenni. Egvelőre azonban várunk kell, míg előkerülnek azok is.

Tévedés azonban, hogy csak 1890-ben készültek volna ilyenek. A szabadságharcz alatt 1848-ban, a miniszerelnök meghagyásából, az országos nemzetőrseregi tanács által kiadott *honvéd tüzérségi utasítás* nemesak a hadi technika szempontjából áll az akkori hadi technika színvonalán, hanem magyar műszavai a mai nyelvfejlődés szempontjából is nagybecsűek.

Ennek vezényszavaiból kiemeljük:

Mozdonyról!

Tölcs!

Vontatva előrenyomulj!

Állj. Arcz!

Vontatón arczra!

Előre mozdonyra!

Vigyázz, felülésre készülj!

Szálj le!

Álgyuhoz!

Ülj fel!

¹ GÁL SÁNDOR: A nemzeti őrsereg oktatási, gyakorlati és őrszolgálati szabályzata. Pesten, 1848. n. 8. r. 52. l.

Lépésben, ügetve, vágatva, vagy sebesen vágatva indulj!

Előre nyomulj!

Jobbra, balra, vagy középre fejlődj!

Nagy távra fejlődj!

Arczal indulj!

Irányzó tüzelj!

Félüteggel jobbra oszolj!

Arczot változtass!

Vége!

Viszszakozz!

*Díszmenetbe!*¹

Új honvédségünk 1869-ben jelentékeny részét átvette szabadságharczi vezényszavainknak, mégis azonban némi változtatással is.

Mutatványul néhányat ezekből itt közlünk:

Előre arcz!

Hátra arcz!

Pi—henj!

Lépést—vált!

Tisztel—kedj!

Tölts!

Kész!

Czél!

Tűz!

Tüzet szün—tess!

Töltényt rejts!

Térd—re!

Rendekre szaka—dozz!

Kettős rendekbe fej—lődj!

Rajta!

*Jobbra fe—dezz!*²

¹ Kézikönyv. A honvéd tüzérség számára. Pest, 1848. 8. r. 113. l. és XII. Tábla.

² Az oktatási szabályzatban foglalt vezényszavak kivonata a magy. kir. honvéd gyalogság számára. Pest, 1869. (Hivatalos kiadás. Kiadja Ráth Mór. k. 8. r. 22 l. és 24 lap hangjegy a dob- és kürtjelekhez.)

E rövid mutatványokból is világosan látszik a XVIII-ik századi nehézkes, hosszadalmas commandószókból az egyszerű, rövid, tömör és épen azért gyors vezényszavakba való átfejlődés.

Itt tárgyalt régibb vezényszavaink közül különösen nagyjelentőségűek az általunk itt most először bemutatott 1722-ik évi huszársági regulamentum vezényszavai, mert mint annak bevezetéséből¹ olvassuk, ezen regulamentum és vezényszavak nem csupán a legénység tanítására fordítottak magyarra, mint a Kováts János által kiadott Kewenhiller-féle vezényszavak, hanem ezek «a Főlséges római császár kegyelmes urunk» (III. Károly) által a gróf Csáky György, Ebergényi és Esterházy regimentjéből ujonnan felállított magyar huszárezredek részére «*Ő Felsége resolútiójából*» rendeltettek és ezen vezényszavak által tényleg vezényeltettek is.

Dr. SZENDREI JÁNOS.

¹ *Hadtört. Közlemények.* 1910. évf. 317. l.

Határőrvidéki huszárok
a XVIII. század végéről.